

Asia: VN/7020/2024

Lausuntopyyntö tekoäly- ja tekijänoikeuspienryhmien loppuraporteista

1. Täydentäviä huomioita pienryhmien laatimiin loppuraportteihin

Onko pienryhmä 1: Tekoäly luovassa työssä loppuraportin sisältöön täydennettävää oman toimialasi osalta?

Aikakausmedian edustaja oli mukana tekoäly luovassa työssä -pienryhmässä. Aikakausmedia on Medialiiton jäsenjärjestö.

Onko pienryhmä 2: Teknologia loppuraportin sisältöön täydennettävää oman toimialasi osalta?

Medialiiton edustaja oli mukana teknologia-pienryhmässä.

Onko pienryhmä 3: Oikeudelliset kysymykset loppuraportin sisältöön täydennettävää oman toimialasi osalta?

Uutismedian liiton edustaja oli mukana oikeudelliset kysymykset -pienryhmässä. Uutismedian liitto on Medialiiton jäsenjärjestö.

2.1 TOIMENPITEET

1. Kannatatko esitettyjä toimenpiteitä?

Medialiitto kannattaa seuraavia toimenpiteitä:

- Teksti- ja kuva-aineistojen käyttöä esimerkiksi tekoälyn kouluttamisessa ja kielimallien rakentamisessa koskeva erityinen sopimuslisenssisäännös tekijänoikeuslakiin.
- OKM:n tulisi toimia aktiivisesti Euroopan komission tekoälytoimiston suuntaan, jotta tekoälysäädöksen läpinäkyvyysvaatimukseen ja tekijänoikeuspolitiikkaan liittyvä komission ohjaus olisi mahdollisimman selkeää ja johtaisi tekijänoikeuksien kunnioittamiseen myös tekoäly-käyttötilanteissa. Tähän liittyy läheisesti tarve taannehtivalle ja tarkalle raportointivelvollisuudelle generatiivisen tekoälyn koulutusmateriaalista.

Medialiitto pitää kehityskelpoisena toimenpide-ehdotusta, jonka mukaan tekijänoikeusinfrastruktuuria tulisi kehittää, jotta tietoa oikeudenhaltijoista ja teosten

käyttöoikeuksista saataisiin laadukkaasti muistiorganisaation käyttöön. Tekijänoikeusinfrastruktuurin kehittämistä ja tietoa oikeudenhaltijoista ja teosten käyttöoikeuksista ei tulisi kuitenkaan rajata vain muistiorganisaatioiden käyttöön. Tieto oikeudenhaltijoista ja teosten käyttöoikeuksista tulisi saada helposti käytettäväksi kaikkiin tekijänoikeudella suojattujen aineistojen käyttötilanteisiin. Toimenpide-ehdotus, joka ehdottaa skaalautuvia ja reiluja tapoja hallita oikeuksia (huomioiden valtasuhteiden epäsuhta ja datavarantojen hyödyntämisen mahdollistaminen), näyttäisi liittyvän myös tähän asiakokonaisuuteen.

Medialiitto pitää toimenpide-ehdotusta, joka tavoittelee taannehtivaa ja tarkkaa raportointivelvollisuutta generatiivisen tekoälyn koulutusmateriaalista, kannatettavana. Medialiitto katsoo, että siihen liittyen ensisijaista ja kiireellistä olisi Suomen vaikuttaminen Euroopan komission tekoälytoimiston suuntaan, jotta tekoälysäädöksen edellyttämä läpinäkyvyysvaatimus ja käytännäsäännöt toteutuisivat tekoälysäädöksen tarkoittamalla ja oikeudenhaltijoiden tavoittelemalla tavalla.

Myös Eurooppa-tasoiset ja kansainväliset standardit sekä käytänte- ja soveltamisohjeet ovat kannatettava toimenpide-ehdotus. Sen osalta olisi toivottavaa, että komission tekoälytoimiston itsesääntelyohjaus tekoäly-yhtiöille tukisi myös oikeudenhaltijoiden tarpeita.

Medialiitto pitää toimenpide-ehdotusta, jonka mukaan ihmisen luovan työn tulokset tulisi erottaa tekoälyllä tuotetusta materiaalista (läpinäkyvä sertifiointijärjestelmä), selvittämisen ja jatkokeskustelun arvoisena.

2. Onko jokin toimenpide mielestäsi toista tärkeämpi?

Medialiiton näkemyksen mukaan oheiset kaksi toimenpidettä ovat tärkeimmät. Ne ovat myös akuutit:

- Teksti- ja kuva-aineistojen käyttöä esimerkiksi tekoälyn kouluttamisessa ja kielimallien rakentamisessa koskeva erityinen sopimuslisenssisäännös tekijänoikeuslakiin.
- Ministeriön tulisi toimia aktiivisesti Euroopan komission tekoälytoimiston suuntaan, jotta tekoälysäädöksen läpinäkyvyysvaatimukseen ja tekijänoikeuspolitiikkaan liittyvä komission ohjaus olisi mahdollisimman selkeää ja johtaisi tekijänoikeuksien kunnioittamiseen myös tekoäly-käyttötilanteissa. Tähän liittyy läheisesti tarve taannehtivalle ja tarkalle raportointivelvollisuudelle generatiivisen tekoälyn koulutusmateriaalista.

3. Millä tavalla katsot, että toimenpiteet tulisi toteuttaa?

Uusi erityinen, tarkkarajainen, tekoälykäyttötilanteisiin rajattu sopimuslisenssisäännös tekijänoikeuslakiin

Ministeriön tulisi ottaa toimenpiteessä kuvattu erityinen tarkkarajainen, tekoälykäyttötilanteisiin rajattu sopimuslissenssisäännös pikaiseen valmisteluun ja laatia asiassa hallituksen esitysluonnos sekä viedä asia eduskunnan käsittelyyn. Työ voidaan tehdä ministeriön virkatyönä. Medialiitto ja sen jäsenjärjestöistä esimerkiksi Suomen Kustannusyhdistys voivat mielellään tukea ministeriötä valmistelutyössä tarvittaessa.

Medialiitto toteaa, että mediayhtiöiden elinvoimaisen liiketoiminnan turvaamiseksi niille on tärkeää pystyä kontrolloimaan ja tarvittaessa rajoittamaan sitä, miten niiden tuottamia tai julkaisemia tekijän- tai lähioikeuksilla suojattuja aineistoja hyödynnetään esimerkiksi tekoälyn kouluttamisessa ja kielimallien rakentamisessa ja päivittämisessä. Markkinoille esimerkiksi avoimessa internetissä tarjottaviin tekoälypalveluihin ja kielimalleihin liittyvä tekijänoikeudella suojattujen aineistojen käyttö edellyttää oikeudenhaltijoiden lupaa.

Kustantajille on hyvin tärkeää saada korvaus siitä, kun niiden pitkäaikaisia, laajoja investointeja tekijänoikeudella suojattujen aineistojen tuottamiseen hyödynnetään liiketoiminnassa. Näin tapahtuu esimerkiksi silloin, kun suuret teknologiayhtiöt ja tekoäly-yhtiöt hyödyntävät kustantajien julkaisemia digitaalisia aineistoja generatiivisen tekoälyn palveluissa, joita ne tarjoavat markkinoilla. Tekoälyn kouluttamisessa ja kielimallien rakentamisessa hyödynnetään tyypillisesti eri kustantajaoikeudenhaltijoiden aineistoja.

Teksti- ja kuva-aineistoja osana julkaisujaan yleisölle tuottavien kustantajien kannalta neuvotteluaseman ja monipuolisen sopimisen tukeminen erityisesti teknologia- ja tekoäly-yritysten kanssa on merkittävä tulevaisuuden elinvoiman kysymys. Tekoälyn ja kielimallien kouluttamisen mahdollistava neuvottelu ja sopimista muun muassa suurten teknologiayritysten kanssa tukeva sopimuslissenssisäännös tulisi valmistella ja säätää tekijänoikeuslakiin pikimmiten.

Medialiitto toteaa, että tekoälyn kouluttamisessa ja kielimallien rakentamisessa ammattimaisesti kustannetun lehdistön ja kirjallisuuden tekstisisällöt ovat kielen ja tietosisällön osalta laadultaan arvokkaimpia sisältöjä.

Medialiitto on lausunut asiassa ministeriölle 22.1.2025.

Aktiivinen, kiireellinen vaikuttaminen Euroopan komission tekoälytoimistoon

Ministeriön tulisi vaikuttaa aktiivisesti vielä huhtikuun aikana Euroopan komission tekoälytoimiston työhön, jotta tekoällysäädöksen läpinäkyvyysvaatimukseen ja tekijänoikeuspolitiikkaan liittyvä käytäntöohjaus olisi mahdollisimman selkeää ja johtaisi tekijänoikeuksien kunnioittamiseen

myös tekoäly-käyttötilanteissa sekä ennen kaikkea mahdollistaisi oikeudenhaltijoille niiden tekijän- ja lähioikeuksien asianmukaisen täytäntöönpanon. Tämä on hyvin kiireellinen toimenpide.

Medialiitto kiinnittää ministeriön huomiota siihen, että komission kolmannen käytäntösääntöluonnoksen keskeinen puute on se, että sen perusteella mediayhtiöillä ja muilla oikeudenhaltijoilla ei olisi tehokasta keinoa selvittää, onko ja jos on niin miten niiden teoksia käytetty tekoälyn kouluttamisessa tai kielimallien rakentamisessa. Oikeudenhaltijoilla ei edelleenkään olisi käytännön keinoja panna täytäntöön tekijän- ja lähioikeuksiaan. Sellainen lopputulema olisi vastoin tekoälysäädöksen kirjausten tarkoitusta ja tavoitetta. Käsityksemme mukaan kolmas luonnos ei myöskään vastaa Suomen tai ministeriön tavoitteita asiassa.

2.2 KOULUTUS- JA TIEDOTUS

1. Kannatatko esitettyjä toimenpiteitä koulutukseen ja tiedotukseen liittyen?

Medialiitto kannattaa seuraavia toimenpiteitä:

- Syvennettävä ihmisten yleistä ymmärrystä tekoälyn ja tekijänoikeuksien suhteesta sekä keskinäisistä vaikutuksista, samoin ymmärrystä luovien alojen merkityksestä.
- Käytäntöjen kuvaaminen (oikeudet, teknologiat, metadata ja tunnisteet, ihmisten luomien teosten ja tekoälymallien tuotosten erottelu).
- Mahdollistettava luovien alojen koulutustarpeeseen vastaaminen erityisesti liittyen tekoälyn hyödyntämiseen sekä omien tekijänoikeuksien hallintaan.

2. Onko jokin ehdotettu teema mielestäsi toista tärkeämpi?

Medialiiton näkemyksen mukaan oheiset kaksi toimenpidettä ovat tärkeimmät:

- Syvennettävä ihmisten yleistä ymmärrystä tekoälyn ja tekijänoikeuksien suhteesta sekä keskinäisistä vaikutuksista, samoin ymmärrystä luovien alojen merkityksestä.
- Käytäntöjen kuvaaminen (oikeudet, teknologiat, metadata ja tunnisteet, ihmisten luomien teosten ja tekoälymallien tuotosten erottelu). Tämä koulutus ja tiedotus -toimenpide voidaan yhdistää myös oikeudenhaltijoiden tukemiseen niiden omien tekijänoikeuksien hallinnassa.

3. Millä tavalla katsot, että koulutus ja tiedotus tulisi toteuttaa?

Koulutus- ja tiedotusaineistossa tulisi avata media-alan ja riippumattoman tiedonvälityksen merkitystä demokratialle ja avoimelle, vapaalle yhteiskunnalle. Lisäksi tulisi korostaa sitä, mihin tiedotusvälitysten olemassaolo ja elinvoima perustuvat.

Ministeriön tulisi hyödyntää tekoälyn, teknologian, metadatan, tekijänoikeuksien ja demokratian asiantuntijoita, joilla ei ole sidoksia suuriin teknologia- ja tekoäly-yhtiöihin.

Myös tekoäly- ja tekijänoikeuspienryhmien asiantuntijoita voidaan hyödyntää sopivassa vaiheessa koulutus- ja tiedotusaineistojen ja -hankkeiden valmistelua.

Ministeriön tulisi harkita säännöllistä koulutuspakettia oikeudenhaltijoille, jotka toimivat sisällöntuottajina ja tarvitsevat tietoa ja koulutusta paitsi tekoälyn hyödyntämiseen niin myös omien tekijänoikeuksien hallintaan.

2.3 SELVITYKSET

1. Kannatko esitettyjä aiheita selvitettäväksi?

Medialiitto kannattaa seuraavia selvitysaiheita:

- Ääntä, liikettä ja henkilön persoonaa (ml. henkilön ulkonäkö) suojaavan lainsäädännön vaikutus tekoälyn kouluttamiseen ja käyttöön.
- Mitä tekijänoikeudellisesti relevanttia tapahtuu tekoälymalleja kehitettäessä ja hyödynnettäessä? Pienryhmätyössä tunnistettuihin kontaktipisteisiin ja avoimiin kysymyksiin liittyvä selvitystyö.
- Laadukkaiden datasettien kriteerit ja lisensointi tekoälyratkaisujen kehittämiseen (määrittely, parhaiden käytäntöjen kuvaaminen ja jakaminen, tunnisteiden ja metadatastandardien hyödyntäminen ja laajan käyttöönoton edistäminen, miten seurata ja valvoa tekoälyn kehittämiselle asetettuja standardeja ja lisensointiehtoja?).

2. Onko jokin selvityksen aihe mielestäsi toista tärkeämpi?

Medialiiton näkemyksen mukaan nämä kolme edellä todettua selvitystä ovat kaikki tärkeitä ja tarpeellisia selvittää.

- Ääntä, liikettä ja henkilön persoonaa (ml. henkilön ulkonäkö) suojaavan lainsäädännön vaikutus tekoälyn kouluttamiseen ja käyttöön.
- Mitä tekijänoikeudellisesti relevanttia tapahtuu tekoälymalleja kehitettäessä ja hyödynnettäessä? Pienryhmätyössä tunnistettuihin kontaktipisteisiin ja avoimiin kysymyksiin liittyvä selvitystyö.
- Laadukkaiden datasettien kriteerit ja lisensointi tekoälyratkaisujen kehittämiseen (määrittely, parhaiden käytäntöjen kuvaaminen ja jakaminen, tunnisteiden ja metadatastandardien hyödyntäminen ja laajan käyttöönoton edistäminen, miten seurata ja valvoa tekoälyn kehittämiselle asetettuja standardeja ja lisensointiehtoja?).

3. Millä tavalla katsot, että selvitykset tulisi toteuttaa?

Medialiitto suosittelee, että ministeriö tilaa selvityksen, joka koskee ääntä, liikettä ja henkilön persoonaa (ml. henkilön ulkonäkö) suojaavan lainsäädännön vaikutusta tekoälyn kouluttamiseen ja käyttöön taholta, jolla parhaimmillaan olisi käytössään laaja-alaista osaamista, asiantuntemusta ja kokemusta.

Medialiiton näkemyksen mukaan selvitys siitä, mitä tekijänoikeudellisesti relevanttia tapahtuu tekoälymalleja kehitettäessä ja hyödynnettäessä (pienryhmätyössä tunnistettuihin kontaktipisteisiin ja avoimiin kysymyksiin liittyvä selvitystyö) tulisi toteuttaa käyttämällä ulkopuolisia, riippumattomia tekoälyn ja teknologian asiantuntijoita, joilla ei ole sidoksia suuriin teknologia- ja tekoäly-yhtiöihin. Olennaista olisi kartoittaa, milloin tekoälymalleja kehitettäessä ja hyödynnettäessä tapahtuu sellaisia tekijänoikeuden kannalta relevantteja seikkoja, jotka edellyttävät oikeudenhaltijan suostumusta ja milloin seikat ovat DSM-direktiivin tekstin- ja tiedonlouhintaa koskevan tieteellisen tutkimuksen poikkeuksen tai oikeudenhaltijalla muissa tilanteissa olevan oikeuden pidättämisoikeuden piirissä. Selvitystyön seurannassa ja arvioinnissa tulisi olla myös ministeriön ja oikeudenhaltijoiden tekijänoikeuden asiantuntijoita.

Selvitys laadukkaiden datasettien kriteereistä ja lisensioinnista tekoälyratkaisujen kehittämiseen (määrittely, parhaiden käytäntöjen kuvaaminen ja jakaminen, tunnisteen ja metadatastandardien hyödyntäminen ja laajan käyttöönoton edistäminen, miten seurata ja valvoa tekoälyn kehittämiselle asetettuja standardeja ja lisensiointiehtoja?) sopisi edellä kuvatun selvityksen jatkotyöksi. Selvityksen muodostavat käytännössä yhden kokonaisuuden.

3. Lopuksi

Muita huomioita pienryhmien laatimiin loppuraportteihin ja niissä esitettyihin suosituksiin?

Pelissäöntöjä tarvitaan muisti- ja tutkimusorganisaatioille

Medialiitto ehdottaa, että ministeriö edistää yhdessä oikeudenhaltijoiden ja muistiorganisaatioiden kanssa kansallisia pelissäöntöjä (yhteistä toimintamallia), jolla mahdollistetaan vastuullinen tekoäly- ja kielimallien kehittäminen laadukkaalla aineistolla huomioiden tieteen vapaus ja oikeudenhaltijoiden oikeudet sekä myös tekoälysäädöksen asettamat velvoitteet.

Yhteisen toimintamallin tarkoitus ja tavoite olisi tarjota oikeusvarma ratkaisu muistiorganisaatiolla lakiin perustuen hallussa olevien kokoelma-aineistojen (tekstiaineistojen) muuntamiseksi ja luovuttamiseksi tieteelliseen tutkimukseen ja mahdollisesti myös tekstin- ja tiedonlouhintaa ja tekoäly- tai kielimallisen kouluttamista tai kehittämistä varten. Yhteisellä toimintamallilla voidaan

turvata muisti- ja tutkimusorganisaatioille vastuullinen ja lainmukainen toiminta nykyisessä oikeudellisesti epäselvässä tilanteessa.

Medialiitto kiinnittää ministeriön huomiota siihen, että Medialiiton tietojen mukaan muistiorganisaatiot ovat epävarmoja siitä, missä tilanteissa niillä on oikeus muuntaa julkaistuja tekstiaineistoja, kuten esimerkiksi lehtiartikkeleita tai tietokirjoja, datamuotoon eli valmistaa kustantajien aineistosta kappaleita ja sen jälkeen luovuttaa data-aineistoja tutkimusorganisaatioille käytettäväksi tieteellisen tutkimuksen tarkoituksessa. Tämä on omiaan johtamaan ylilyönteihin muistiorganisaatioiden toiminnassa ja jopa tekijänoikeusrikkomuksiin.

Medialiitto toteaa, niin sanotun DSM-direktiivin artiklan 7(2) kohdan mukaan tekijänoikeuden tietoyhteiskuntadirektiiviin artiklaan 5 kirjattua ns. kolmen kohdan testiä sovelletaan direktiivin rajoituksiin ja poikkeuksiin. Tietoyhteiskuntadirektiivin mukaan poikkeuksia ja rajoituksia sovelletaan vain tietyissä erityistapauksissa, jotka eivät ole ristiriidassa teoksen tai muun aineiston tavanomaisen hyödyntämisen kanssa eivätkä kohtuuttomasti haittaa oikeudenhaltijan oikeutettuja etuja. Tämä ns. kolmen kohdan testi on eurooppalaisen tekijänoikeuden keskeisiä tulkintasääntöjä, jota sovelletaan myös DSM-direktiivin 3 ja 4 artikloita sovellettaessa. Kolmen kohdan testillä on eurooppalaisessa tekijänoikeudessa keskeinen tasapainottava rooli, jota myös tarvitaan, kun muisti- ja tutkimusorganisaatiot pyrkivät laventamaan tekstin- ja tiedonlouhinnan rajoitusten tulkintaa suurten ei-eurooppalaisten teknologiayhtiöiden ja muiden tekoäly-yhtiöiden rinnalla.

Medialiitto katsoo, että DSM-direktiivin 3 ja 4 artikloiden tekstin- ja tiedonlouhintaan liittyvien rajoitussäännösten suppealla tulkinnalla ja ns. kolmen kohdan tekstillä on suuri merkitys kotimaisten media-yhtiöiden elinvoiman ja sitä kautta osaltaan myös yleisön sananvapauden, tiedonsaannin, ja lopulta myös demokratian turvaamisessa. On hyvä myös muistaa, että rajoitussäännösten suppea tulkinta tai se, että myös tekoälykäyttötilanteisiin on tekijänoikeuslaissa tarjolla kollektiivisen sopimisen ratkaisuja, ei rajoita tieteellistä tutkimusta saatikka tekoälyn tai kansallisten kielimallien innovointia.

Medialiitto uskoo, että muisti- ja tutkimusorganisaatiot ymmärtävät vahvan tekijänoikeussuojan ja erityisesti tekijänoikeuslain sopimista edistävien ratkaisujen merkityksen yleisön sananvapauden, demokratian ja tiedon huoltovarmuuden kannalta, kun ministeriön tuella edistetään pelisääntökeskusteluja muisti- ja tutkimusorganisaatio sekä oikeudenhaltijoiden kesken. Kysymys on lehdistön ja muun media-alan elinvoiman säilyttämisestä ja sen varmistamisesta, että yleisölle on tarjolla ammattimaisesti tuotettua kotimaista toimituksellista uutis- ja muuta mediasisältöä kaikissa olosuhteissa. Kysymys on siten toimituksellisen tiedon saannista, sivistyksestä ja myös demokratian ylläpitämisestä.

Asiakokonaisuus on kiireellinen

Medialiitto kiinnittää ministeriön huomiota siihen, että tekoälyn kehitys ja erityisesti kehitys yleiskäyttöisen tekoälyn ja siihen perustuvien uusien kuluttajapalveluiden piirissä on erittäin nopeaa.

Komission tekoälytoimiston ohjauksessa laadittava tekoälyalan itsesääntely kehittyy myöhässä ja toistaiseksi oikeudenhaltijoiden kannalta käytännössä riittämättömäksi. Tässä tilanteessa on perusteltua odottaa vastuuministeriöltä ripeää ja vastuullista toimintaa.

Medialiitto toteaa, että tekoäly- ja tekijänoikeuspienryhmien loppuraportit julkistettiin Tekijänoikeusasioden neuvottelukunnan kokouksessa 28.10.2024. Ministeriö pyysi lausuntoja loppuraporteista 14.3.2025.

Se, että loppuraporttien julkistamisesta kuluu 4,5 kuukautta ennen kuin ne saatetaan lausunnoille, on Medialiiton näkemyksen mukaan liian pitkä aika ottaen huomioon asiakokonaisuuden kiireellisyyden ja tärkeyden erityisesti mediayhtiöiden ja muiden oikeudenhaltijoiden kannalta. Asialla on suuri merkitys myös luotettavan, ammattimaisen tiedontuotannon ja yleisön tiedonsaannin turvaamisesta. Aika on tässä asiassa valitettavasti erityisesti teknologia- ja tekoälytoimijoiden puolella.

Medialiitto ehdottaa, että ministeriö kiinnittäisi jatkossa aktiivisesti huomiota asiakokonaisuuden kiireellisyyteen.

Medialiitto ry

Jukka Holmberg	Ismo Huhtanen
toimitusjohtaja	toimialajohtaja, uutismedia

Medialiitto on media-alan ja graafisen teollisuuden yritysten edunvalvontajärjestö. Jäsenjärjestömme ovat Aikakausmedia, Graafinen Teollisuus, RadioMedia, Suomen Kustannusyhdistys ja Uutismedian liitto. Yhdessä edustamme noin 600:aa yritystä uutismedian, aikakausmedian, kirjojen ja oppimateriaalin kustantamisen sekä painamisen, radio- ja tv-toiminnan ja jakelun alueilla. Jäsenyritykset työllistävät Suomessa suoraan noin 20 000 henkilöä, ja liiton edustamien toimialojen yhteenlaskettu liikevaihto on noin 3,1 miljardia euroa.

Huhtanen Ismo
Medialiitto ry